

**R. P. Ferdinandi De Castro Palao, Legionensis Soc. Iesv,
Sacrae Theologiae Professoris, Et sanctae Inquisitionis
Qualificatoris & Consultoris; Operis Moralis, De Virtutibus,
Et Vitiis Contrariis, In ...**

Continet Tractatus De Conscientia, De Peccatis, De Legibus, De Fide, Spe,
Et Charitate

Castro Palao, Fernando de

Lugduni, 1669

§. 3. Qua ratione examinandi sunt supradicti testes, eorumque
testimonium publicandum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-76540](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-76540)

§. III.

Qua ratione examinandi sunt supradicti testes, eorumque testimonium publicandum.

- 1 Omnes compelli possunt (exceptis capitalibus inimicis) tametsi absint, & extra iurisdictionem Inquisitoris existant.
- 2 Debent per litteras requisitorias citari, & vocari.
- 3 Possunt examinari lite non contestata, & parte non citata.
- 4 Apponitur limitatio citi pars est potens, sed non admittitur.
- 5 Testes examinari parte non citata, iterum examinandi sunt, si pars aliquid opponat.
- 6 Testes cum ex prima instantia examinantur, debent examinari coram Notario, & duabus personis discretis iuxta iure, at vsu contrarium obtinuit.
- 7 Facta testimonio depositio, publicanda est reo iunctis nominibus testium.
- 8 Testes non sunt cum reo confrontandi, nisi in duplici casu.

1 Concors est omnium sententia compelli posse omnes (inimicis capitalibus exceptis) ad testificandum de hæresi criminis, quoties ad cognitionem veritatis id expedire videri fuerit Inquisitori, ita vt cogi possit frater aduersus fratrem, & filius aduersus patrem, & vxor aduersus maritum: sic pluribus sumat Farinacius *questione. 188. numero. 2.* Neque defendere se potest vocatus ex eo quod extra terminos iurisdictionis Inquisitoris exeat vitra duas dicitas in quo casu testis compelli non potest ad comparandum *cap. nonnulli, de rescriptis, cap. hancum, eodem tit. in 6.* quia favore fidei hoc privilegium æquibus tributum est, & Inquisitoribus (& idem est de Episcopis in causa fidei procedentibus) concessum, vt possint testem quatuordecimque abientem vocare, & citare, & ad comparandum compellere, iuxta textum in *cap. vt officium paragrapho demque, de hæreticis in 6.* & ibi notant omnes, & specialiter Simancas *causæ Inquisitionis, tit. 34. rubr. de Inquisitoribus Apostolicis, num. 24.* Rojas *singul. 95.* Eymers, & Pegna *tertia parte, questione 74. commentario 123.* Cautè tamen, & prudenter, vt bene dicit Pegna, agendum est, præcipue cum viris illustribus, qui potius rogandi, quam trahendi sunt, & aliquando conuenientius est, vt Inquisitor ad examinandum testem adeat vt si sit mulier honesta, aut religiosa, quam non deest domo erire, & in iudicium trahi, vel alteri vires committat, quas committere posse diximus ex recepto Vrbanum quatuor, incipiente *Licit ex omnibus, & tradit Pegna tertia parte, commentario demum, Farinac. quest. 188. num. 20. & 21.*

2 Ratus hac vocatio, & citatio testis extra iurisdictionem Inquisitoris existens fieri debet ab Inquisitore per litteras requisitorias ab Episcopo, vel Inquisitore illius diocesis, ne videatur coram iurisdictionem offendere: in hac tamen requisitione non est illi opus processum transmittere Inquisitore, vel Episcopo requisito, sed eo ipso, quod Inquisitor dixerit sibi opus esse hoc, vel illo teste, pro causa fidei, expedienda, tenetur requisita Episcopo testem transmittere; aliàs censetur impedire Inquisitionis officium: sic notauit Pegna *dico commentario, 123. vers. neque Episcopus, & ex illo Farinacius questione, 188. num. 4.*

3 Testes in hoc crimine examinari possunt lite non contestata, & parte non citata; quæ in hac causa non arctatur Inquisitor formam iudicalem seruare, sed procedere potest simpliciter, & de plano *cap. finali de hæreticis in 6.* & tradit Rojas *singul. 125. Motil. pract. crim. paragrapho diligenter. n. 158.* Simancas *causæ Inquisitionis omnibus, titulo 64. rubr. de testibus, numero 15.* & in *encheirid. tit. 35. eadem rubrica de testibus, num. 8.* Farinacius *quest. 188. n. 15.* Pegna *2. part. directi commentario 19. in cap. veritatis, de del. & cont. & alij apud ipsos.*

Difficultas est, an sic examinari probeant: Videtur negare Farinacius, & Pegna loco *allegato*, & Arnoldus, & Albertinus sequidem dicere debere: testem repeti parte citata, vt probeant contra inquisitum, & solum ad inquirendum iurare. Cæterum credo sic examinatos non solum iurare ad inquirendum, sed etiam probeant contra reum; aliàs nullus esset fidei fauor factus, cum in qualibet causa testes examinari parte non citata, liteque non contestata iurent ad inquirendum, specialiter contra reum. Neque inde fieri posse reum ex talium dispositione, absque citatione condemnari; quia ad condemnationem non solum requiritur probatio delicti, sed probatio delicti ab inquisito non infirmata, ad cuius effectum necessaria est citatio. Deinde, quæ satis recepta sententia est, & in generalis inquisitionis supremo tribunal practicata, testes examinatos parte non citata repetendos non esse, saltem cum inquisitus annu eorum examinationi, neque repeti postulat, vt aliis relictis optime docet

Farinacius *questione 72. numero 149. & de hæresi, quest. 188. num. 27. vers. contrarium.* Ergo signum est valere depositionem testium parte non citata: & ita tenet Mascardus *lib. 2. in præfat. questione 5. numero 41.* Placha in *epitom. delict. cap. 19. numero 17. vers. quod conuinci possit.* Farinacius *questione 72. numero 115. & de hæresi, questione 188. numero 14.* Simancas *causæ catholicæ instit. tit. 64. rubr. de testibus num. 16. & 28.* Rojas *singul. 196. D. cianus tract. crim. lib. 5. cap. 20. num. 24. & alij apud ipsos.*

4 Limitant tamen Rojas *suprà num. 6.* Decianus *cap. 35. num. 15.* Patius in *consil. 2. num. 7.* & alij relati à Farinacio *questione 72. numero 116.* vt intelligatur, quando inquisitus est potens, & ob eius potentiam timeatur aliquid testibus damnnum euenturum, ob quam rationem nomina testium non publicantur. Verum probabilius existimo etiam remota potentia inquisiti non requiri citationem rei ad valorem depositionis testium antea factæ, sed solum, vt ipse opponat, si quid habet aduersum; sic Simancas loco *allegato.* Calderinus *tract. de hæreticis rubric. de mat. process. inquisit. numero 2.* Cattetus *tract. de hæreticis, numero 121.* Bart. Comen. *Lucerna inquisit. verbo tortura, numero 51.* Reperitur inquisitor, verbo testes, *vers. item nota.*

5 Ex his inferretur decisio illius questionis, an testes examinati parte non citata, sint iterum post citationem examinandi?

Et respondeo cum communiori sententia iterum examinandos esse, si inquisitus, & citatus aliquid opposuit, vel interrogatoria dedit, quibus veritas amplius inuestiganda sit. Nam si opposuissent testes, & interrogatoriis requisiti non satisfaciant, ergo iterum examinari, vt depositiones factæ firmæ permanent: sic Arnoldus, Albertinus *tract. de agnoscend. assertionem cathol. & hæreticæ, questione 34. à numero 16. & seqq.* imponit Pegna *2. parte directiorij, commentario 19. ad cap. veritatis, de delo. & contum Sigismundus Scaccia tractatus de iudic. cap. 98. n. 7. vers. si loquimur.* Farinacius *quest. 188. num. 22.* Dixi, examinandos iterum esse, quando inquisitus dicit testium se opposuit, & interrogatoria dedit; sed verò si nihil horum fecerit, quia tunc repeti examen necesse non est, cum coram depositione non infirmetur, vt multis allegatis docet Farinacius *quest. 72. numero 149. & de hæresi, quest. 188. num. 27. sine.* Ex officio tamen iudicis repeti potuerunt, & saepe repetuntur in criminalibus, quoties de grauissimo præiudicio inquisiti agitur, vt bene notauit ex Montemar. in *pract. Archiepiscop. cap. 84. num. 58.* Farinacius *de hæresi, dict. quest. 188. num. 27.* & fauere quæ dixi *quest. 73. n. 9.* Quando autem testes iam examinati iterum examini subiiciuntur, debent summariè referre primam depositionem, quin eis legatur, vel ostendatur, neque satisfaciant, si se generaliter ad prima dicta referant. Nam cito in aliis depositionibus hoc fieri possit, ob variationis periculum vitandum, iuxta consilium Bart. in *l. eos qui diuersa n. 6. ff. de falsis.* At in crimine hæresis, vbi ex testimonio depositione tā graue damnus inquisito prouenit, quodque vitare facili non potest, eo quod nomina testium non publicentur, neque illorum copia datur inquisito, necessarium est in secundo examine deponere, ac si tunc primo testis examinatus fuisset, vt sic veritas melius cognoscatur: sic Simancas in *encheir. violat. relig. tit. 35. rubr. de testib. n. 10.* Rojas *singul. 206.* Farinacius *q. 188. n. 35.* Solum in casu quo longum tempus inter primam, & secundam depositionem præcessit, poterit tunc testis deponere, prout recitatur, addens ex integro se remittere ad primam depositionem, & per illam velle hanc secundam corrigi, si forte in aliquo fuerit illi contraria: ratione enim præsumptæ obliuionis hoc potest admitti. Rojas, & Farinacius *suprà.*

6 Item cum testes ex prima instantia examinandi sunt, aut eorum examen repetendum, debent coram Notario, & duabus discretis, religiosisque personis examinari: quod si Notarius deficiat, potest eius defectus aliis duobus viris honestis suppleri: habetur expressè in *c. vt officium, hæret. in 6. §. verum.* Nominè religiosæ personæ, intelliguntur honestæ, siue clerici, siue laici sint, quæ si in fine depositionis, & postea per Notarium lectæ, à teste confirmatæ assint, satisfaciunt depositioni supradictæ, vt sic Eymers *3. part. directi rub. quot personæ esse debeant in examinatione testium, n. 81.* & ibi Pegna *com. 20.* Aduerto tamen ratio ad examinationem rei, & testis has personas adhiberi, sed vix obtinuit in præsentia Notarij, & fiscalis tantum examinari: Quapropter Franc. Pegna cum Eymers *3. part. directi q. 63. com. 112.* existimat has personas solum ex consilio non ex præcepto adhibendas esse. Dixi, si Notarius deficiat, eius defectum suppleri posse duobus viris honestis, quorum vnus scribere debet, & alter scripta subscribere: neque opus est vtrumque dicta testium scriptis mandare: sic Vmber. *Locat. in iudic. inquisit. verbo Inquisitor. num. 29.* Pegna & Farinacius *suprà,* & alij apud ipsos.

7 Facta autem testium depositione reo publicanda est, supprellis nominibus testium, & delatorum: ex text. expresso in *c. fin. de hæret. in 6.* & hoc ob fuorem fidei, ne testes arceantur à depositione tā grauis criminis. Ex qua ratione inferretur inamiffè dandum non esse delato copiam cognominum testium, neque ali-

DE
STR
A
TOM
N

quarum circumstantiarum depositionis, ex quibus deuenire potest in noticiam aduersus illum deponentis sic Eymet. 3. p. dire. 3. n. 119. & ibi Pegna comm. 29. q. 75. comm. 124. Locus 2. 2. chus sum. 1. part. tit. de fide, rub. de heresi, cap. 1. n. 14. vers. id quoque Farinacius de heresi q. 188. n. 7. & 8.

Hæc autem doctrina procedit, quoties periculum testis, & delatoris ex publicatione timetur. Nam si nullum ad se periculum publicati nomina debent, sicut in aliis iudiciis, vt expressè dicitur in *suprad. textu*. Ceterum iam vix obtinuit se per hoc periculum præsumi, etiam si inquisitus potens non sit, quia eius confanguinei vel eius socij, & complices potentes esse possunt ad vindicandum. Item est periculi non leuis in religione detrimentum, si testes occultent delictum, quod aliis manifestarent sciens publicatio non esse. Adde, vt tota ratio dubiandi in hac parte, ipsique Inquisitoribus scrupulus auferatur, extat constitutio Pij. IV. incipiens, *Cum scius* quia sanctum est obligatos nunquam esse Inquisitores nomina testium delato publicare. sic Simanc. in *enchirid. tit. 35. rub. de testib. n. 14. & 15. Repert. verbo nomina, vers. nunc videndum* Franciscus Pegna 3. part. *director. q. 75. comm. 124. vers. ita est verò*. Farinac. q. 188. n. 12. Rojas *tract. de heresi. p. 2. n. 98. Ludovic. à Paramo de origine sanctæ Inquisitionis lib. 3. q. 4. rub. de expedit. process. num. 48.*

8 Hinc à fortiori inferitur testes non esse cum reo confrontandos. Nam esto in aliis iudiciis, causis hoc sæpè expedit, vt reus sic facilius conuincatur, & veritate negare non audeat, iuxta textum in *l. si postulauerit. §. q. ff. ad legem Iuliam de adulter. ibi, quæstioni interesse iubetur reus, reus, & patroni eorum, & qui crimen detulerit*. Tamen fauore fidei ne hac occasione abstinerent à delicto manifestando expeditis fuit eos ab hac confrontationis obligatione liberare: sic docuit Pegna 3. part. *direct. comm. 23. n. 101. vers. aliis explicare potest, & comm. 48. n. 109. vers. se citari, &c. Montemar. pract. Archiepisc. c. 84. n. 6. Farinacius de heresi, quæst. 188. num. 28. affirmantes imprudenter facturam Inquisitorem, si testes renuentes confrontare compelleret extra duplicem casum. Primò cum testis est simul socius criminis, quia tunc ratione societatis in delicto, & non ratione testimonij confrontare compelleretur. Neque in hac compulsionem videtur sequi aliquod considerabile inconueniens, cum testis ipsam simul condemnent, & reus obligatus sit ipsum deponentem manifestare: sic Pegna *direct. 3. p. 48. vers. sic secundum axioma*. Montemar. *pract. Archiepisc. cap. 84. num. 6. Martinus Delrio disquisit. magic. lib. 5. in 2. appendice, quæstio. 39. Farinac. q. 188. n. 30. Secundus casus est, quando dubium est de testium falsitate, neque appareat via, qua tollatur dubium, & veritas eluceat; poterunt tunc Inquisitores ad confrontationem testes compellere, ne innocens damnetur. Hoc tamen magna prudentia, & cautela faciendum est, & præcauendum omnino periculum testium, Quapropter censent infra referendi Doctores hanc confrontationem faciendam non esse ab Episcopo sine Inquisitore, vel e contra; quia est res grauissima: imò in generali totius orbis inquisitionis tribunalium nunquam hæc confrontatio fit, nisi ex decreto illusterrimorum Cardinalium ibi præsentium: sic docuit Pegna, & Farinacius *supra*.**

§. IV.

Testes criminosi, & aliis inhabiles, & singulares qua ratione in hoc delicto probent.

- 1 Hi testes non integrè probant, & aliqua inde inferuntur.
- 2 Quis sit testis singularis.
- 3 Quotuplex singularitas in testificando.
- 4 Testes singulares singularitate obstatina nihil probant.
- 5 Testes singulares singularitate cumulata, vel diuersificata probant, vt reus subici possit quæstionibus, vel vt condemnentur in penam extraordinariam.
- 6 In dubio, an testes de diuersis, an de vno actu deponant, præsumendi sunt de vno actu deponere.
- 7 Duo testes singulares omni exceptione maiores sufficiunt ex plurimum sententia ad reum condemnandum.
- 8 Probabilis est oppositum.
- 9 Testes deponentes de quodam actu hereticali; variantes in loco, & tempore, affirmant aliqui esse confestis.
- 10 Contrarium probabilis est, esse scilicet singulares.
- 11 Satis sit fundam. num. 9. adducto.
- 12 At si vnus testis deponit de actu hereticali tali loco, & tempore, & alius deponit, neque tempus designat, nec locum, confestis debent reputari.
- 13 Testes deponentes de eadem heresi, & verbis discordantes confestis sunt.
- 14 Ex depositione singulari trium, vel quatuor testimonij omni exceptione maiorum, affirmant plures te condemnari posse in pena ordinaria.
- 15 Probabilis est oppositum.
- 16 Satis sit contrario fundamento num. 14. adducto.

DE testibus aliis inhabilibus, vt sunt excommunicati, criminosi, socij criminis, ludæi, & heretici contra Christum, & alios, quos supra meminimus, commuais, & recep-

ta sententia est non integrè delictum probare, quia licet fauore fidei ad testificandum admittantur, admittuntur tamen vt periculo falsitatis dicenda subiecti, neque enim hoc periculum quod intrinsecum est, purgari potest admisione: sic pluribus comprobant Farinacius *quæst. 188. n. 83. Pegna direct. 3. part. q. 64. comm. 113. vers. ceteris tamen*. Mascard. *de probationibus lib. 2. conclus. 857. num. 38.* Ex quo fit duplici teste confestis, loci criminis, aut aliis inhabilibus non posse reum ad penam ordinariam condemnari, etiam si iudicia, & circumstantiæ concurrant, quibus præsumi poterit veritatem deponere; quia huiusmodi iudicia, & circumstantiæ expostulantur, vt eorum dictum admitti possit, non autem expostulantur, vt integrè probent: vt legitur textum in *dicto cap. in fidei fauorem*, facile constare potest, & tradunt relati Doctores. Quocirca depositio vnus inhabilibus raro ad torturam sufficit, nisi aliis adminiculis, & præsumptionibus gravibus adiuuetur. Depositio duorum sufficit ad torturam, vel ad condemnandum reum in pena extraordinaria, Trium, vel quatuor depositio ad condemnationem ordinariam sufficiens quia multitudine deponentium inhabilitas illorum reparatur, sic Pegna Mascard. & Farinacius *supra*, & alij apud ipsos, & tradit optimè loquens de crimine magis Mart. Delr. *disquis. mag. lib. 5. in 2. appendice, q. 12. 13. 14. & 15.* Adde neque etiam probatur delictum plene, & perfecte cito cum teste aliis inhabilibus cõtrariis testis omnino integer, & valde dignus, quia ex dignitate vnus non reparatur alterius defectus bene tamen reparatur, si cum vtriusque depositione alie circumstantiæ, & iudicia concurrerint: sic docuit optimè alios referens Pegna 3. p. *direct. q. 64. com. 113. vers. sit iam tertium*. Farinacius *quæst. 188. n. 69.*

2 Difficulus autem grauissima est de testibus singularibus habitibus, & fide dignis, an si plene probent delictum: Pro cuius decisione Præmitto primò testem singularem dici, cuius depositio contentem non habet, vel vt clarius dicam, cuius depositio cum nullius alterius depositione coniungitur, sed ab omni alia distincta est sic ex Bald. in *l. de quibus. 39. ff. de legib. tradit Pet. Anton. Petra tr. de fidei commiss. q. 12. n. 461. Pegna 3. p. direct. q. 72. com. 12. col. 2. vers. test. singul. Farinac. de test. q. 64. n. 26. & 27.*

3 Præmitto secundo triplicem enumerari à Doctores testium singularitatem, obstatinam scilicet, adminiculatam, seu cumulatiuam, & diuersificatam: sic ex Bald. in *capite licet causam, num. 11. in principijs de probationibus*, tradit Rojas *de heresi, 2. part. assert. 6. n. 122. Pegna dicto comment. 1. 1. col. 1. vers. sed quo aperitur*. Farinacius *quæst. 64. num. 4.* & alij apud ipsos. Obstatina singularitas est cuius dictum alterius dicto obstat, & repugnat. E contra verò adminiculata, seu cumulata singularitas est, cuius dictum alterius dicto fauet, & patrocinatur: vt si vnus deponat vidisse delinquentem, alius deponat se audiuisse vnus enim dictum alterius dicto fauet. Diuersificata singularitas illa est, cum ex testium depositionibus diuersis actus in speciem, & in substantia colligitur. Vt si vnus diceret se commississe hæreticum tali die, & tempore, alius verò deponat alio loco, & tempore. Hæc igitur depositiones arguunt diuersas hæreses factas fuisse, aliis si solum de vnico, eodemque actu testis vellent deponere, sibi ipsi obstatent, & singularitatem obstatinam in suis depositionibus haberent: sic multis relatis docent Pegna & Farinac. *supra*.

4 Præmitto tertio testes singulares singularitate obstatina nihil probare; quia sibi inuicem aduersantur, & vnus dictum aliorum dictum infirmat, ac proinde minus probant plures, quam vnus tantum: sic post alios Rojas *tract. de heresi, 2. part. assert. 6. n. 121. Albertin. in cap. 1. quæst. 16. n. 62. vers. & in hac singulariter habet locum, de heresi. in 6. Farinacius alios referens quæst. 64. n. 41.* Quod si testes sint singulares singularitate cumulata, vel adminiculata sibi inuicem adiungunt, & licet coincidenter ex illis delictum non probetur, probatur tamen efficacius, vt de se constat, siquidem testis deponens de auditu cõdiuauat deponentem de visu, & deponens de fama fauet deponentem de factis: sic Caccialup. in *l. ad mendum n. 86. in fine vers. dicit etiam Gabr. de probationibus lib. 2. conclus. 1. n. 5. Petra de fidei commiss. q. 12. n. 507. & seqq.* & multis aliis exornat Farinacius *quæst. 64. n. 113. & 126. & seqq.* Idem licet non ita efficaciter reputari dicendum in testibus deponentibus singularitate diuersificatiua, cum ex vnus dicto alterius dictum non infirmetur, sed potius faueatur: sic Pegna 3. part. *direct. com. 121. vers. test. est diuersificatiua*. Gabriel *tit. de testib. l. 1. conclus. 2. n. 9.* & hæc non infringit dicta testium.

5 Præmitto quarto testes singulares, singularitate cumulata, vel diuersificatiua, licet delictum plene non probent quoad penam ordinariam probant tamen, vt reus subici possit quæstionibus, & in penam extraordinariam puniri, quia delictum ex illorum depositionibus est plerumque semiplenè probatum: sic Pegna *dicto comm. 121. col. 8. & 9. circa fin. com. Mascard. de probationibus lib. 2. conclus. 856. n. 12. & seqq.* Parisius *conf. 2. n. 53. lib. 4. Caldein. tract. de heresi. rub. de sentent. inquisit. num. 1. Farinac. q. 64. n. 118. & de heresi, q. 188. num. 163.*

6 Præmitto quinto in dubio, an testes de diuersis actibus, vel de vno tantum deponentes, si in loco, & tempore conueniant præsumendi sunt de vnico tantum actu deponere, ac proinde esse confestis, & non singulares. Ratio est, quia pluralitas